

Şəbəkənin təsviri dili xalçanın həndəsi ornamentlərinə yaxındır. Xonça göl və ya medalyon - xalça kompozisiyalarının əsas elementləridir. Müxtəlif yaxud, eyni göllərin kombinasiyası xalçanın mərkəzi sahəsini təşkil edir. Belə hesab olunur ki, zamanın təsiri ilə göllər öz formal strukturunu saxlayaraq şəbəkə sənətinə keçib. Amma forma təşkilinin məntiqi bunun əksini deyir. Məhz şəbəkə

various or the same geols makes a central ground of the carpet. It is assumed that geols in due course passed to the sphere of shebeke surviving their formal structure. But the logics of form-making gives the opportunity to affirm the reverse. Just in shebeke patterns the geols make complimentary compositions where the figure is equal to the ground: so Turkic visual language is incarnated in the its

Визуальный язык шебеке близок геометрическому орнаменту ковра. Гель или медальон, розетка - основной элемент композиции ковра. Комбинация различных или одинаковых гелей организует центральное поле ковра. Принято считать, что со временем гели перешли в область шебеке, сохранив свою формальную структуру. Однако логика формообразования позволяет утверждать обратное. Именно в узорах шебеке гели образуют комплиментарные композиции, где фигура равна фону: тем самым воплощается тюркский визуальный язык во всей своей чистоте и полноте признаков. В большинстве геометрических ковров, напротив, существует центральное цветное поле, служащее орнаменту фоном. Принцип полиэйконики здесь не работает. Значит, язык шебеке является первичным по отношению к художественному языку ковра, а последний, испытывав чуждые тюркской культуре влияния, со временем претерпел трансформацию и упрощение. Язык шебеке, наоборот, сохра-

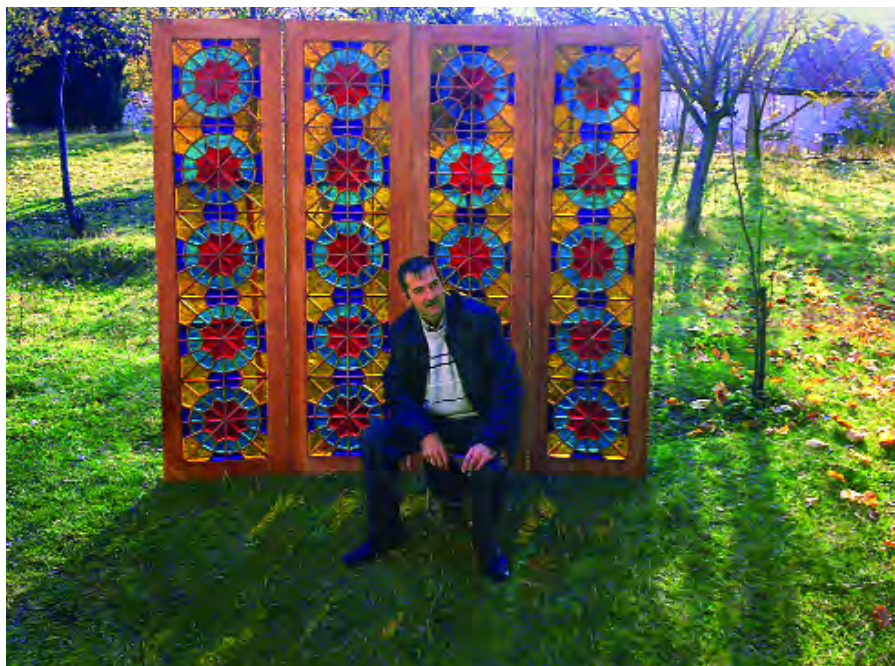

naxışlarında göllər fiqurla fonun bərabər olduğu komplimentar kompozisiyalar yaradır: bununla, türk vizual dili əlamətlərin bütün saflığı və tamlığı ilə öz təcəssümünü tapır. Həndəsi xalçaların çoxunda isə əksinə, ornament üçün fon rolunu oynayan mərkəzi rəng sahəsi mövcuddur. Burada polieykoniya prinsipi işləmir. Deməli, şəbəkənin dili xalçanın bədii dilinə nisbətən daha ilkindir. Xalçanın təsviri dili isə türk mədəniyyətinə yad təsirlərin nəticəsində zaman keçdikcə transformasiya-

purity and completeness of signs. In the majority of geometric carpets, on the contrary, there is a central coloured ground serving as a background for the ornament. The principle of polyiconity doesn't work here. It means that the language of shebeke is initial in regard of artistic language of the carpet but the last one having tried influences strange to Turkic culture in due course has undergone the transformation and simplification. The language of shebeke, on the contrary, pre-

нил первоначальную чистоту и целостность.

Носителями живой традиции шебеке последние десятилетия остаются представители династии Расуловых. Тофик Расулов (род. в 1961 г.) является сыном знаменитого мастера шебеке усты Ашрафа из Шеки, пик творчества которого приходится на 1960-1970-е годы. Тофик Расулов обучался под руководством своего отца и самостоятельно занимается искусством шебеке с 1978 года. Сегодня он ведущий мастер этого вида традиционного ремесла, неразрывно связанного с архитектурой. Творчество Т.Расулова приобретает широкую известность уже в 1980-е гг. В 1985 году он становится лауреатом Всемирного фестиваля молодежи и студентов в Москве, проводятся его персональные выставки в Адис-Абебе (1986, Иордания), Москве (1988, Россия) и Баку (1996, Азербайджан). В 2006 году он участвовал в очередной выставке мастеров народного искусства, проводившейся организацией стран-участниц Исламской конферен-

ya uğramış və sadələşmişdir. Şəbəkənin dili əksinə, öz ilkin saflığını və bütövlüyünü qoruyub saxlamışdır.

Son onilliklərdə şəbəkənin canlı ənənələrinin daşıyıcısı olmaq şərəfli Rəsulovlar nəslinin nümayəndələrinin üzərinə düşüb. Tofiq Rəsulov (1961-ci ildə anadan olub) yaradıcılıq zirvəsi 1960-1970-ci illərə düşən məşhur sənətkar, şəkili usta Əşrəfin oğludur. Atasının rəhbərliyi ilə şəbəkənin sirlərinə yiyələnən Tofiq 1978-ci ildən müstəqil şəkildə bu sənətlə məşğul olur. Hazırda o, memarlıqla qırılmaz bağlılıqda olan bu ənənəvi sənət növünün ölkəmizdə aparıcı mütəxəssisidir. T.Rəsulovun yaradıcılığı artıq 1980-ci illərdən geniş şöhrət tapmağa başlamışdır. O, 1985-ci ildə Moskvada keçirilən Gənclərin və Tələbələrin Ümumdünya festivalının laureatı olmuş, Əddis-Əbəbədə (1986, İordaniya), Moskvada (1988, Rusiya) və Bakıda (1996, Azərbaycan) fərdi sərgiləri təşkil edilmişdir. 2006-cı ildə İslam Konfransı Təşkilatının Ər-Riyadda (Səudiyyə Ərəbistanı) keçirdiyi, iştirakçı ölkələrin xalq sə-

served its initial purity and completeness.

The representatives of Rasulov's dynasty have remained the bearers of shebeke tradition for the last decades. Tofiq Rasulov (born in 1961) is the son of the famous shebeke master usta Ashraf from Sheki whose peak of creation falls on the 1960-70-es. Tofiq Rasulov studied under the guidance of his father and has independently been engaged in shebeke art since 1978. Today he is a leading master of this kind of traditional craft

ции в Эр-Риаде (Саудовская Аравия), где был удостоен диплома П-й степени. В октябре 2008 года произведения художника экспонировались на выставке в Тунисе, проводившейся в рамках Международного конгресса «Применение традиционных ремесел в архитектурных проектах», также организованного ОИК. На примере династии Расуловых можно проследить, как традиция ручного изготовления шебеке передается от поколения к поколению.

closely connected with the architecture. T.Rasulov is well-known since 1980-es. In 1985 he became the prize - winner of the All-Union festival of the youth and students in Moscow, his personal exhibitions were held in Addis Ababa (1986, Jordan), Moscow (1988, Russia) and Baku (1996, Azerbaijan). In 2006 he took part at the next exhibition of masters of folk art held by the organization of countries - participants of Islamic Conference in Riyadh (Saudi Arabia) where he

Искусство шебеке по-прежнему востребовано в современной архитектуре, в жилых и общественных сооружениях Азербайджана. Произведения Т.Расулова украшают экстерьер и интерьер дома-музея Шекихановых, отеля «Шеки Сарай», бани «Тезе бей», арт-студии в Ичеришехер (Старый город - исторический центр Баку в пределах средневековых крепостных стен), многих частных жилых домов в Шеки, Баку и других городах Азербайджана.

nəti ustalarının növbəti sərgisinin iştirakçısı olan T.Rəsulov sərginin II dərəcəli diplomuna layiq görülmüşdür. Onun əsərləri həmçinin İKT-nin 2008-ci ilin oktyabrında Tunisdə təşkil etdiyi "Ənənəvi sənətlərin memarlıq layihələrində tətbiqi" mövzusunda beynəlxalq konqresin çərçivəsində keçirilən sərgidə də nümayiş olunmuşdur. Rəsulovlar səcərəsinin timsalında şəbəkənin əllə hazırlanma ənənələrinin necə nəsilədən-nəsilə keçdiyini izləmək mümkündür.

was awarded the second degree. On October, 2008 the artist's works were exhibited in Tunis held within the frames of the International congress on "Employment of Handicrafts within the Architectural Projects" also organized by the OIC. On the example of Rasulovs' dynasty it is possible to trace up how the tradition of hand-making of shebeke is being passed from generation to generation.

Shebeke art is as in former times claimed in modern architectu-

Излюбленной композицией Тофика Расулова является «сек-киз» - гель восьмиугольной формы. В целом ряде работ он дополняется квадратными или в форме розы ветров элементами, в результате чего плоскость шебеке превращается в полиэйко-ничное изображение, состав- ленное из бесконечного ряда так называемых солнечных крестов. Такова композиция входного портала гостиницы «Шеки Са-рай» (2004), где чередуются си-

Azərbaycanın müasir memarlığında, yaşayış və ictimai binalarında yenə də əvvəlki kimi şəbəkə sənətinə böyük tələbat var. T.Rəsulovun əsərləri Şəki xanovların ev-muzeyinin, “Şəki Sarayı” otelinin, “Təzə bəy” hamamının, İçəri-şəhərdəki (Köhnə şəhər - orta əsr qala divarları ilə əhatələnən Bakının tarixi mərkəzi) incəsənət studiyasının, Şəkidə, Bakıda və Azərbaycanın digər şəhərlərində çoxsaylı şəxsi yaşayış evlərinin interyer və eksteryerlərini bəzəyir.

Tofiq Rəsulovun ən sevimli kompozisiyası “səkkiz”dir - səkkizguşə formalı göldür. Sənətkarın bir sıra əsərlərində həmin kompozisiyaya kvadrat və ya gül ləçəkləri formasında elementlər əlavə edilir ki, bunun da nəticəsində şəbəkənin səthi “günəş xaçlarının” sonsuz sıralanmasından ibarət çoxguşəli təsvirə çevrilir. “Şəki sarayı” (2004) mehmanxanasının giriş portalını bəzəyən bu kompozisiyada göy, mavi və qırmızı səkkizguşəli göllər və təmtəraqlı narıncı rəngli kvadrat elementlər bir-birini əvəz edir. Şəbəkənin nazik şaquli kompozisiyası binanın bütün hündürlüyü üzrə

re, in dwelling and public buildings of Azerbaijan. T.Rasulov's works decorate the exterior and interior of the house-museum of Shekikhanovs, the hotel of "Sheki Palace", the bath "Taza bay", art-studio in Icheri Sheher (Old town - historical centre of Baku within the medieval fortress walls), a lot of private dwelling houses in Sheki, Baku and other towns of Azerbaijan.

Tofiq Rasulov's favorite composition is "sakkiz" - geol of octagonal form. In a series of works it is supplemented with elements in square or rose-petal form as a result of which the surface of shebeke turns into polyiconic picture composed of endless series of the

ние, лазурные и красные восьмиугольные гёли и звонкие по цвету оранжевые квадратные элементы. Узкая вертикальная полоса шебеке пересекает все здание также по высоте, издали создавая мощный акцент на объеме современного отеля.

Традиция шебеке уникальна тем, что позволяет в равной мере успешно решать задачи дизайна и в интерьере, и в экстерьере здания. Узоры шебеке в подавляющем большинстве случаев обращены одновременно и во внутреннее, и во внешнее пространство. Традиция шебеке не терпит фальши: геометризм ее форм исключает проникнове-

də yerləşdirilib ki, uzaqdan baxanda müasir otel binasının həcmi əlavə olaraq vurğulanır.

Şəbəkə ənənəsi ona görə bən-zərsizdir ki, həm binanın interyerində, həm də eksteryerində dizayn işini eyni dərəcədə uğurla həll etməyə imkan verir. Şəbəkənin naxışları böyük əksəriyyət hallarda binanın eyni zamanda həm daxili, həm də xarici məkanına yönəlmiş olur. Şəbəkə ənənəsi saxtakarlığı sevmir: formalarının həndəsi olması onun bədii obrazının strukturuna hər hansı təsadüfi, müvəqqəti elementin müdaxiləsini istisna edir. Bu, şəbəkəni fiqurativ sənətin monumental formalarından fərqləndirir və əksinə, onu abstraksionizmlə yaxınlaşdırır. Şəbəkənin naxışları həyatın öz mozaikasına bənzəyir - onun kimi çoxobrazlı, rəngarəng və sirlidir. Şəbəkə sənəti vitrajda olduğu kimi, əl ilə işləmə ənənəsini qorusa da eyni zamanda sənaye memarlığı məkanına çox asanlıqla nüfuz edir.

T.Rəsulovun şəbəkə işləri tarixi mühitə rahatlıqla daxil olur ki, bunu da iki tamamilə fərqli nümunədə görə bilərik. Birinci nümunə, buxarxanasının pəncərələ-

so-called solar crosses. So is the composition of the entrance portal of the hotel "Sheki Palace" (2004), where dark-blue, sky-blue, red octagonal geols and orange square elements alternate each other. Narrow vertical stripe of shebeke crosses the whole building from a distance creating a powerful accent on the volume of the modern hotel.

Shebeke tradition is unique so that it makes possible in equal measure to solve successfully problems of design both in the interior and exterior of buildings. Shebeke designs in most cases face internal and external space at the same time. Shebeke tradition doesn't bear insincerity: geometry of its forms excludes the penetration of all incidental and provisional into the structure of artistic image. It differs shebeke form monumental forms of figurative arts and on the contrary brings together with abstract art. Shebeke patterns are like mosaics of the life itself - they are diverse and unpredictable as well. Shebeke tradition as stained-glass preserves the hand-made way of execution but easily integrates into

ние в структуру художественного образа всего случайного, временного. Это отличает шебеке от монументальных форм фигуративного искусства и, напротив, сближает с абстракционизмом. Узоры шебеке подобны мозаике самой жизни - так же многообразны, так же непредсказуемы. Традиция шебеке, подобно витражу, сохраняет ручной способ исполнения, но с легкостью интегрируется в пространство индустриальной архитектуры.

Два совершенно иных примера, когда шебеке работы Т.Расулова мягко вписываются в историческую среду. В одном случае это интерьер бани «Тезе бей», где круглые медальоны оформляют окна парильни. В другом - это вход в арт-студию, расположенную в Ичеришехер. Здесь тонкий фриз шебеке будет заметен, пожалуй, только внимательному наблюдателю, бережно осматривающему каждый камень заповедного старого города. Мастер тонко прочувствовал масштаб и фактуру всего квартала и резной деревянной двери, открыв свои узоры

ri dairəvi xonçalarla bəzədilmiş “Təzə bəy” hamamının interyeri və giriş portalı digər nümunə isə İçərişəhərdə yerləşən incəsənət studiyasının girişidir. Burada şəbəkənin nazik haşiyəsi deyərdim ki, köhnə qoruq şəhərin hər bir daşına yalnız qayğı ilə baxan diqqətli müşahidəçi tərəfindən sezilə bilər. Sənətkar burada bütün kvartalın və oyma taxta qapının miqyasını və fakturasını dərinəndən

the space of industrial architecture.

Two absolutely different examples when shebeke in T.Rasulov's work is inserted into historical environment. In one case it is the interior of the bath “Taza bay” where round medallions get the windows of the sweating-room up. In other case it is the entrance of the art-studio situated in Icheri Sheher. Here only the attentive observer cautiously examining

в пределах тактильного, осязаемого пространства.

Диаметрально противоположную по масштабу и социальному звучанию задачу выполняет Т.Расулов на фасаде ОВИР МВД - отдела виз и регистраций. Прикоснуться к теме государственных символов страны - большая ответственность. Тем более не каждому по плечу создать художественную импровизи-

hiss edərək toxunmaqla duyulan, nəzərə çarpan məkan daxilində öz naxışlarını açır.

Maştabına və sosial səslənməsinə görə yuxarıdakı nümunə ilə daban-dabana ziddiyyət təşkil edən vəzifəni T.Rəsulov Daxili İşlər Nazirliyinin "Viza və qeydiyyat" şöbəsi binasının vestibülündə yerinə yetirir. Ölkənin dövlət rəmzləri mövzusunda toxunmaq böyük məsuliyyətdir. Xüsusən də belə bir heraldik mövzuda bədii improvizə yaratmaq heç də hər kəsin işi deyil. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağının təsvirini işləmək, özü də bunu şəbəkə texnikası ilə, həm də dairəvi formada etmək üçün məhz Tofiqin istedadı və təcrübəsi, eləcə də onun "səkkiz" kompozisiyasına sayğılı münasibəti lazım idi. Bu yerdə, bir köhnəlmiş sənətsüənəlik ifadəsi işləmək məcburiyyəti tələp edirdi: sənətkar öz vəzifəsinə yaradıcı yanaşmışdı. O, bayrağın formasına deyil, onun obrazına əsaslanmışdı. Forma isə şəbəkənin ənənəsindən və bu sənətin texnologiyasının özündən doğur. Bayrağın dairəvi formada həlli mərkəzi elementlərin - səkkizguşəli

each stone of the old reserve town can notice the fine frieze of shebeke. The master has deeply felt the scale and texture of the whole quarter and carved wooden door opening his designs within the limits of tactile, tangible space.

T.Rasulov has carried out diametrically opposite task according to scale and social sounding on the facade of the department of visas and registration of the Ministry of Internal Affairs. It is a great responsibility to touch upon the theme of state symbols. The more so not everyone is up to create artistic improvisation on the given

зацию на заданную геральдическую тему. Исполнить изображение Государственного Флага Азербайджанской Республики в технике шебеке да еще в форме круга - для этого нужен был опыт и талант Тофика, а еще его привычное отношение к композициям «секкиз». Придется использовать избитое искусствоведческое выражение, но по-другому не скажешь: художник подошел к задаче творчески. Он оттолкнулся не от формы, а от образа флага. Форму подсказала сама традиция шебеке и технология этого искусства. Решение в фор-

ulduzun və ayparanın quruluşundan irəli gəlir ki, rəssam da onları komplimentar bütöv şəkilə sala bilir. Nəticə çox ecazkarıdır. Sənətkar vətəndaşları öz ölkəsinin bayrağına yeni nəzərlə baxmağa məcbur edir. Bununla o, dövlət rəmzi bərasində təsəvvürü dəyişir, daha doğrusu onu daha da dərinləşdirir.

Şəbəkə, texnoloji baxımdan xalça tipində tamamilə həndəsi rəsmlə, xətləri arasına rəngli şüşələr salınmış xırda taxta elementlərin yığımindan ibarət olduğundan, biz burada vizual formanın haşiyələnməsini nəzərdə tutan xüsusi təsvir metodu ilə üzləşirik. Bu işə mahiyyətə, təsvirin ötürülməsi üçün məxsusi informasiya texnologiyası deməkdir.

Doğrudur, bədii informasiyanın bu cür çatdırılma texnologiyası dünya incəsənətində əsrlər boyu geniş istifadə olunub. XX əsrin ikinci yarısında informasiya nəzəriyyəsinin meydana gəlməsi ilə əlaqədar o xüsusi ad qazanır: təsviri sənətdə sərt kvantlama (bölgüləmə) metodu. Bu metod ondan ibarətdir ki, burada bədii məlumatı özündə ehtiva edən infor-

heraldic subject. To depict the state Banner of Azerbaijan Republic in shebeke technique in the form of a circle - Tofig's experience and talent was necessary for it, besides his habitual attitude to compositions "sakkiz" as well. The trite art expression should be used here but it can't be told in other words: the artist approached the task creatively. He made a start not from a form, but the image of the banner. Shebeke tradition itself and technology of this art prompted the form. The solution in the form of a circle was prompted by geometry of central elements - eight-pointed star and a crescent which are composed in the complimentary whole by the author. The effect occurred to be surprising. The master made citizens to look at their banner in a new way. He changed, or rather intensified the perception of the state symbol.

As from technological point of view shebeke consists of small collapsible wooden elements of geometric picture of carpet (continuous) type among the lines of which there are put stained-glasses, here we have got a special

ме круга подсказано геометрией центральных элементов - восьмиконечной звезды и полумесяца, которые упакованы мастером в комплиментарное целое. Эффект оказался удивительным. Мастер заставил граждан взглянуть на флаг своей страны по-новому. Он изменил, вернее, углубил восприятие государственного символа.

Поскольку с технологической точки зрения шебеке состоит из мелких сборных деревянных элементов геометрического рисунка коврового (сплошного) типа, между линиями которого вставлены цветные стекла, то здесь мы имеем дело со специальным методом изображения, состоящим в оконтуривании визуальной формы. По сути, речь идет об особой информационной технологии передачи изображения.

Действительно, подобная технология передачи художественной информации на протяжении веков широко распространена в мировом искусстве. С появлением во второй половине XX века теории информации она

masiyanın həcmi kiçildir. Bununla, seçim azalır və məlumat yığcam, lakonik olur. “Boyakarlıqda sərt kvantlama - rəng çalarlarının miqdarının məhdudlaşdırılması, eynixassəli rəng sahələrinin daxil edilməsidir” [1, s.307]. Sərt kvantlamanın daha bir üsulu təsvirin konturlarının qabardılmasıdır ki, bunun da nəticəsində sanki boyakarlıq əsəri biri haşiyələnmiş olmaqla iki təsvirdən ibarət olur. “O məlumatın səthində həndəsi formaya malik hissəsini saxlayır və müstəqil şəkildə mövcud ola bilər” [1, s.307]. Sərt kvantlama metodlarından birinin və ya eyni vaxtda hər ikisinin tətbiqi ilə bağlı misal olaraq orta əsrlər Azərbaycan miniatürünü, rus ikonalarını, vitraj sənətini, Anri Matissin boyakarlığını və s. göstərə bilərik.

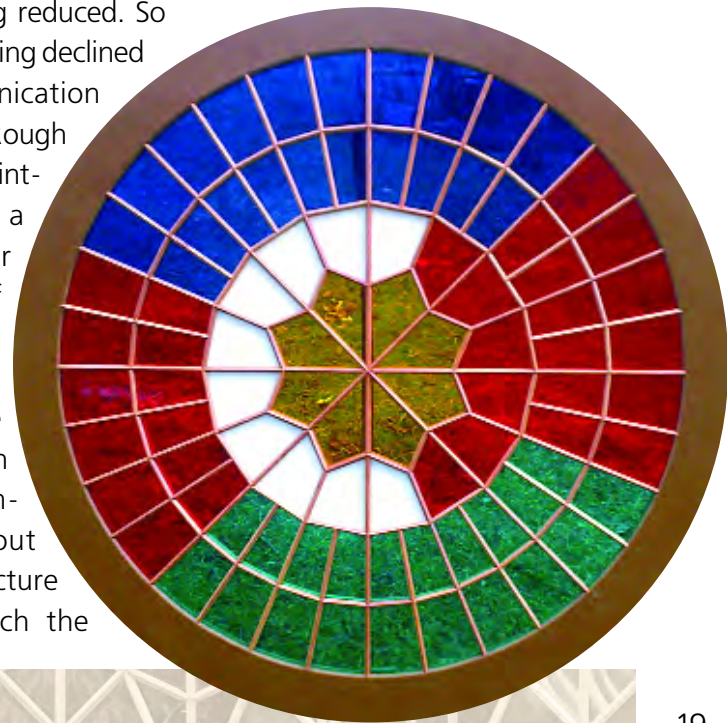
Tədqiqatlarımdan birində mən boyakarlıqda sərt kvantlama metodunun mümkün olan bütün tətbiq variantlarının tipoloji təsnifatını işləmişəm ki, onun da yalnız üç maddəsindən burada istifadə edəcəyik:

1. Rəng lokaldır (məhduddur), təsvir haşiyələnməyib.

method of representation consisting of contouring of a visual form. As a matter of fact, the question is about a special information technology of reproducing the picture.

Really such a technology of reproducing the artistic information has been in the course of centuries widespread in world art. With the appearance of the theory of information in the second half of the XX century it got a special name - the method of rough quantification in fine art. The essence of this method is that information capacity occupied by artistic communication is getting reduced. So the choice is also getting declined and the communication becomes laconic. “Rough quantification in painting is a restriction of a number of colour tints, introduction of homogeneous colour areas” [1, p.307]. One more method of rough quantification consists of marking out contours of the picture as a result of which the

получила специальное название - метод грубого квантования в изобразительном искусстве. Этот метод заключается в том, что информационная емкость, занимаемая художественным сообщением, уменьшается. Тем самым сокращается выбор, и сообщение становится сжатым, лаконичным. «Грубое квантование в живописи - ограничение числа цветовых оттенков, введение однородных цветовых участков» [1,с.307]. Еще один прием грубого квантования состоит в выделении контуров изображения,

в результате него живописное произведение оказывается отличным как бы из двух изображений, одно из которых - контурное. «Оно сохраняет ту часть сообщения, которая представляет собой геометрическую форму на плоскости и может существовать самостоятельно» [1,с.307]. Примерами применения одного из двух или сразу обоих методов грубого квантования являются средневековая азербайджанская миниатюра и русская иконопись, искусство витража, живопись Анри Матисса и т.д.

В одном из своих исследований я разработал типологическую классификацию всех возможных вариантов применения метода грубого квантования в живописи, из которой мы позаимствуем сейчас только три пункта:

1. Цвет локален, изображения не оконтурены.
2. Цвет не локален, изображения оконтурены.
3. Цвет локален, изображения оконтурены.

То, что мы выбрали лишь три последних пункта из данной

2. Rəng lokal deyil, təsvir haşiyələnib.

3. Rəng lokaldır, təsvir haşiyələnib.

Bizim sözü gedən təsnifatın yalnız son üç maddəsini seçməyimiz onunla izah olunur ki, burada

work of art proved to be cast of two pictures one of which is a contour one. "It preserves that part of information which presents a geometric form on the surface and can exist independent-

bütün mümkün variantlar “informasiya metodunun tamamlanmış mükəmməlliyinə yüksəlmə xətti qaydasında” [2, s.48] verilmişdir. Başqa sözlə, əgər həm rəng lokaldırsa, həm də təsvir haşiyələnib-sə, deməli, bu, incəsənətdə sərt kvantlama informasiya texnologiyasının ən yüksək, son ifadəsidir. Şəbəkə sənətinin bu şərtə tamamilə cavab verdiyini isə sübut etməyə yəqin ki, ehtiyac yoxdur: Orta əsrlərin Avropa vitrajları kimi, şəbəkənin vizual forması da taxta (vitrajdakı kimi metaldan deyil) haşiyələrdən və lokal, dolğun rəngli şüxələrdən quraşdırılır. Lakin, şəbəkə sənəti fiqurativ deyil və bundan əlavə, o komplimentarlıq və polieykoniya (çoxtəsvirlilik) prinsipinə əsaslanır.

Şəbəkə ənənəsi haqda düşüncəyə hər dəfə yenidən onun xəzinəsi və klassik nümunəsi olan, 1762-ci ildə tikilmiş Şəki xanları sarayını xatırlamamaq mümkün deyil. Məhz bu sarayın naxışları şəbəkənin canlı ənənələrini və vizual dilini bizə çatdırıb. Sarayın interyerinin bəzəyi üç elementin - nəfis şəbəkə kompozisiyaları, divar rəsmləri və birinci mərtəbənin

ly” [1, p.307]. Examples of the use of one of two or both methods of rough quantification at the same time are medieval Azerbaijan miniature and Russian icon-painting, stained-glass art, Henri Matisse’s painting etc.

In one of my researches I have worked out a typological classification of all possible versions of the use of rough quantification in painting, three points of which we adopt now:

1. Colour is local, pictures are not contoured.
2. Colour is not local, pictures are not contoured.
3. Colour is local, pictures are contoured.

As we have chosen only three last points of the given classification explains that possible versions are arranged “in the order of ascent to final purity of information method” [2, p.48]. It is not difficult to guess that this condition fully satisfies shebeke art. Like medieval European stained-glass, visual form in shebeke is formed of wooden (not metal as in stained-glass) contour and the surface of the glass

классификации, объясняется тем, что возможные варианты приведены «в порядке восхождения к завершённой чистоте информационного метода» [2,с.48]. То есть, случай, когда и цвет локален, и изображения оконтурены, является высшим, предельным выражением информационной технологии грубого квантования в искусстве. Нетрудно догадаться, что этому условию полностью удовлетворяет искусство шебеке. Подобно средневековому европейскому витражу, визуальная форма в шебеке складывается из деревянного (а не металлического, как в витраже) контура и поверхности стекла насыщенного, локального цвета. Однако искусство шебеке не является фигуративным и, кроме того, оно основано на принципах комплиментарности и полиэykонии.

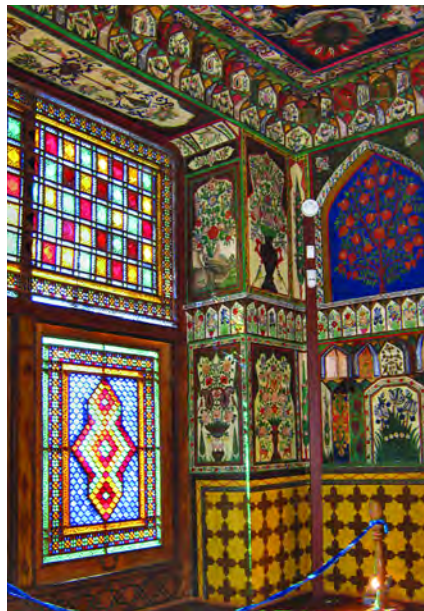
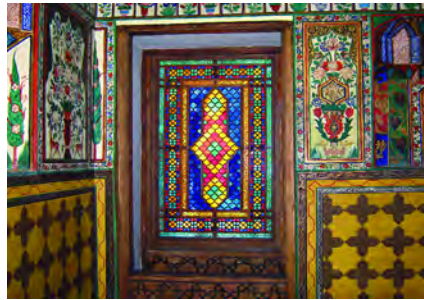
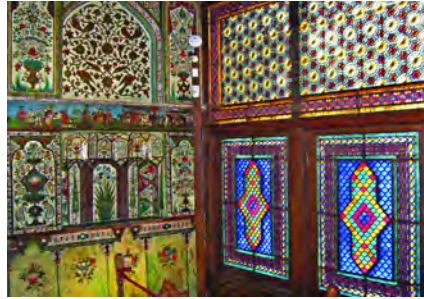
Рассуждая о традиции шебеке, невозможно всякий раз не возвращаться к ее сокровищнице и классическому образцу - Дворцу Шекинских ханов, построенному в 1762 году. Именно узоры дворца донесли до нас

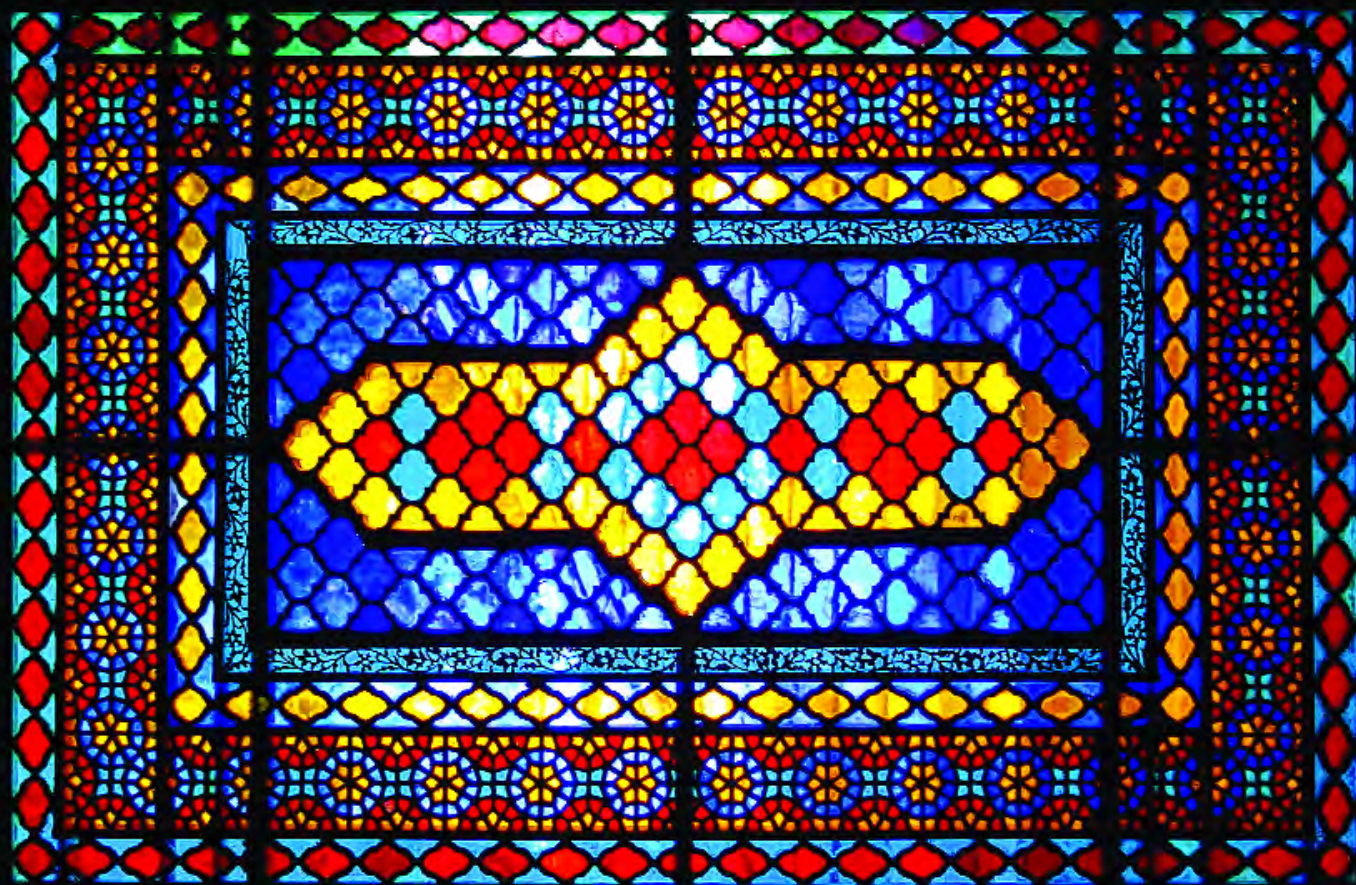

taxta üzərində oyma elementli tavanının üzvi şəkildə sintezi ilə səciyyələnir. Nəbati və həndəsi ornament, həmçinin süjetli rəsmlər interyerin bütün tavan və divar səthlərini bəzəyir. Süjetli rəsmlər arasında döyüş səhnələri daha böyük maraq doğurur. Döyüş səhnələrinin bütün obraz quruluşu, miniatür və divar boyakarlığı tədqiqatçısı K.Kərimovun qeyd etdiyi kimi, "süjetin təfsirindən başlamış detalların təsvirindəki miniatür boyakarlığının təsirini əks etdirir" [3, s.35]. Həqiqətən də burada perspektivdən qətiyyənlə istifadə olunmur, mənzərə şərti olaraq təqdim edilir, baş verən hadisələrin təsvirində dərinliyi çatdırmaq üçün rəssam fiqurları biri-birinin üzərində yerləşdirir və s. Amma bu rəsmlərdə ənənəvi təsviri dilin ən başlıca əlaməti ondan ibarətdir ki, "insan və heyvan fiqurları ümumi formanı yaxşı çatdıran dəqiq kontur xətlərlə işlənib" [3, s.35]. Bu metod həmçinin, birinci mərtəbədəki mərkəzi zalın kəllə divarlarını bəzəyən pannoda da tətbiq olunub. Həmin panno nəbati ornamentli kompozisiyadan ibarətdir. Haşiyələmə üsulu həm də birinci

живую традицию шебеке и ее визуальный язык. Декор интерьера дворца характеризуется органичным синтезом трех элементов - ажурными композициями шебеке, стенными росписями, а также резными деревянными элементами плафона первого этажа. Растительный и геометрический орнамент, а также сюжетные росписи занимают все плоскости стен и потолков интерьера. Среди сюжетных росписей наиболее интересны батальные сцены.

Весь образный строй батальных сцен, отмечает исследователь миниатюрной и настенной живописи К.Керимов, «начиная с трактовки сюжета до изображения деталей, отражает влияние миниатюрной живописи» [3,с.35]. Действительно, здесь полностью отсутствует перспектива, условно передан пейзаж, для передачи глубины разворачивающегося действия художник размещает фигуры друг над другом и т.д. Однако самым главным признаком традиционного изобразительного языка является то, что «фигуры людей

mərtəbənin mərkəzi zəlinin taxtadan yığılmış tavanının həndəsi ornamentli formasını təşkil edir. Türk mədəniyyəti ənənələri ilə qırılmaz əlaqəsi olan vizual metod sarayın hər bir məkanında hökm sürür.

Birinci və ikinci mərtəbənin mərkəzi zallarına, eləcə də yuxarı mərtəbənin iki yan otaqlarına gəldikdə isə demək olar ki, onların hamısının cənub divarları şəbəkəli oyma pəncərələrlə əvəzlənib. Burada böyük üstünlüklə, şəbəkənin rəngli şüşələri böyük çoxbucaqlıların mərkəzinə bağlanan çoxşüalı ulduz rəsmi yaradır ki, bu da ulduzların mərkəzindən və onların şüalarının ucundan uzanan radius üzrə xətlər vasitəsilə eynilə təkrarlanan qonşu fiqurlarla birləşir.

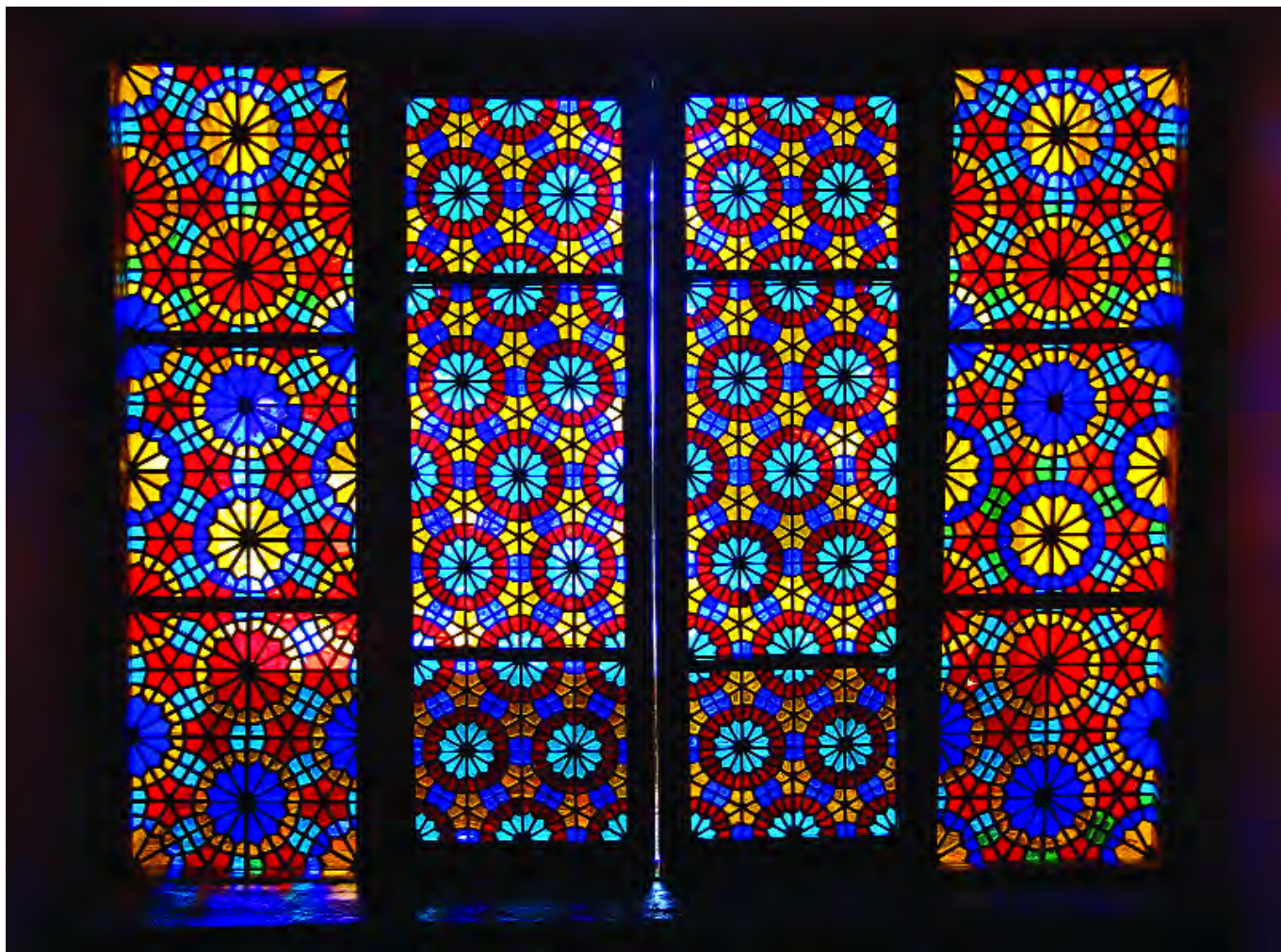
Şəki xanları sarayındakı şəbəkə naxışlarının ən ecazkar cəhəti onların ilahi həndəsənin bir sıra fiqurları ilə tam uyğun olmasıdır. İlahi həndəsə - "reallığın özünün təməlini təşkil edən morfoqen quruluşdur". "İlahi həndəsənin bir xüsusiyyəti var - o qüsursuzdur. Onda xətalər baş vermir. Nə qədər ki, Dünyanın yaranışı başa çatmayıb, o mövcud olacaq" [4, s.68-69]. Balıq köpüyü, həyat

of saturated local color. But shebeke art is not figurative and besides it is based on the principles of complementary and polyiconity.

Discussing shebeke tradition it is impossible not to return to its treasure-house and classical specimen - Sheki khans` Palace built in 1762. Just these designs of the palace brought to us a lively tradition of shebeke and its visual language. The decor of palace interior is characterized for organic synthesis of three elements - tracery

и животных выполнены четкой контурной линией, хорошо передающей общую форму» [3,с.35]. Этот метод применен также в панно, украшающем торцовые стены центрального зала первого этажа. Панно представляет собой композицию растительного орнамента. Прием оконтуривания организует еще и форму геометрического орнамента деревянного наборного плафона центрального зала первого этажа. Визуальный метод, неразрывно связанный с тюрк-

ağacı, həyat toxumu, piramida, oktaedr (səkkizüzüzlü), səkkizgü-şəli ulduz və s. ilahi həndəsənin fi-qurlarıdır. Bu fiqurlar öz aralarında qarşılıqlı transformasiyanın müəy-yən mexanizmi ilə bağlıdırlar.

compositions of shebeke, murals, as carved wooden elements of the plafond of the ground floor. Vegetable and geometric orna-ment, as well as plot murals occu-py all surfaces of walls and ceilings

ской культурной традицией, гос-подствует в пространстве дворца повсеместно.

Что касается центральных за-лов первого и второго этажей, а также двух боковых помещений

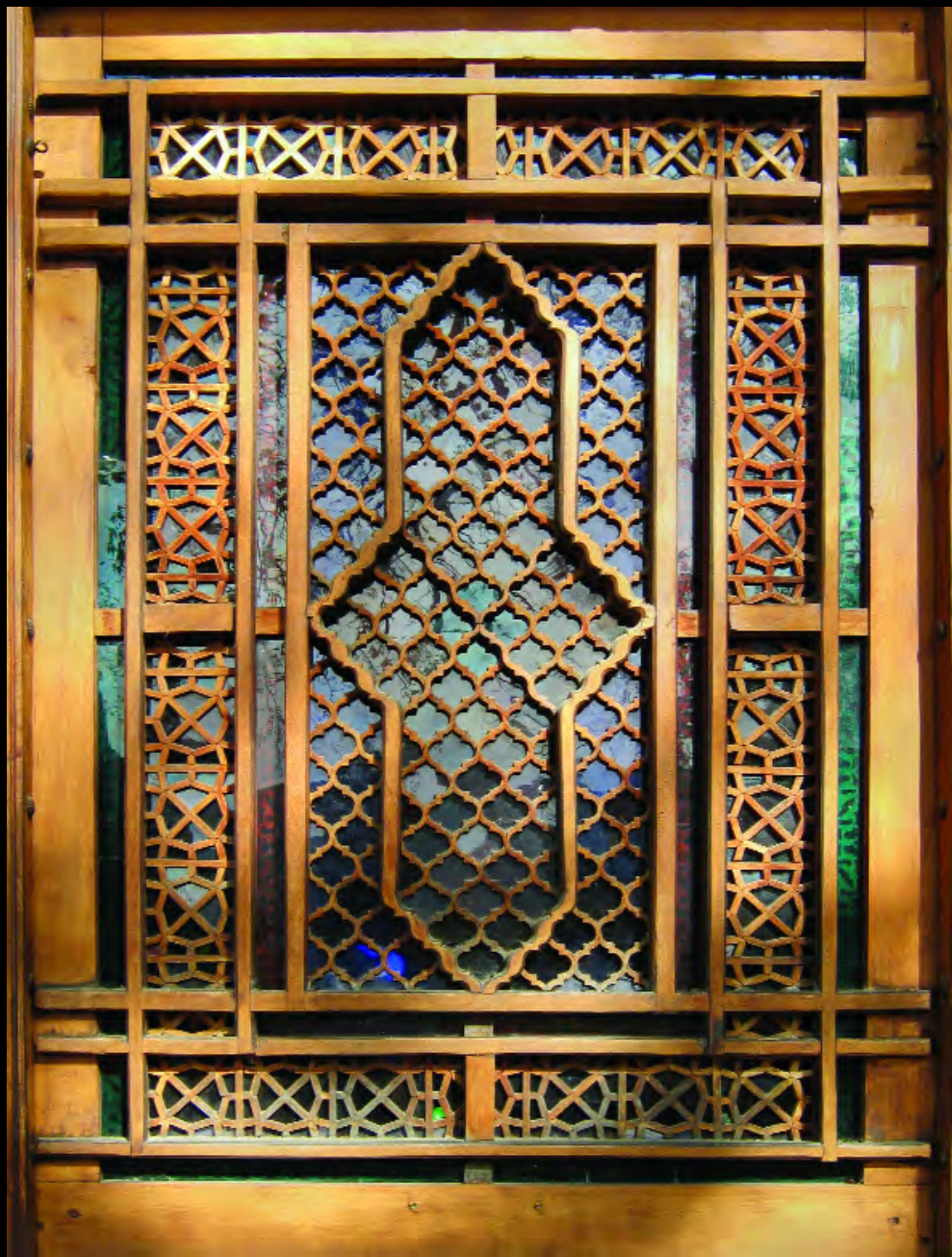
Sarayın ikinci mərtəbəsindəki şəbəkənin mərkəzi hissəsinin ikinci yarusu həyat toxumunun sonsuz şəkildə təkrarlanan təsvirindən ibarətdir. Bu, mərkəzi qabardılmış düz altıbucaqlı şəkildə kristall torun təsviridir. Birinci mərtəbənin birinci yarusu və şəbəkəsi ilahi, sakral həndəsənin başqa bir fiqurunun - həyat ağacının bir neçə şəkli dəyişmiş təsvirini özündə ehtiva edir. Qeyd etmək lazımdır ki, ilkin olaraq həyat ağacı ilahi fiquru - daxilinə altı elementli atomar quruluş daxil edilən, dartılmış altıbucaqlı şəkildə təsvir edilir. Həmin elementlə-

of the interior. Battle-pieces are the most interesting ones among plot murals.

The whole image-bearing structure of battle-pieces beginning with the interpretation of a topic till painting of details reflects the influence of miniature and wall painting K.Kerimov [3, p.35]. Really, there is no perspective, the landscape is given conditionally, for reproducing the deepness of the activity the artist places the figures one over the other etc. But the main sign of traditional figurative language is that "figures of men and animals are executed in efficient contour line well reproducing general form" [3, p.35]. This method is also used in the picture decorating side walls of the central hall on the ground floor. The picture presents the composition of the vegetable ornament. The method of contouring organizes the form of geometric ornament of the wooden composing plafond on the ground floor. Visual method inseparably linked with Turkic cultural tradition prevails in the palace everywhere.

верхнего этажа, то в них южные стены вообще практически заменены резными окнами шебеке. Здесь цветные стекла шебеке в преобладающем большинстве образуют рисунок многолучевых звезд, заключенных в центр больших многоугольников, соединенных с соседними такими же повторяющимися фигурами посредством радиальных линий, исходящих из центра звезд и вершин их лучей.

Самым удивительным в узорах шебеке Дворца Шекинских ханов является их полное соответствие нескольким фигурам сакральной (священной) геометрии. Сакральная геометрия - это «морфогенная структура, лежащая в основе самой реальности». «Сакральная геометрия имеет одну особенность - она безупречна. В ней не происходит сбоя. Она будет проявлять себя, пока не завершится сотворение Вселенной» [4, с. 68-69]. Фигурами сакральной геометрии являются так называемый рыбий пузырь, дерево жизни, яйцо жизни, пирамида, октаэдр, восьмиконечная звезда и неко-

rin dördü fiqurların bucaqları ilə uyğun gəlmir. Həyat ağacının həndəsəsini şəbəkənin vizual dili ilə çatdırmaq üçün XVIII əsrin ustaları onu daxilində dörd romb-dan ibarət kompozisiya yerləşdirilən şaquli dartılmış onikibucaqlı formasında təqdim etmişlər. Saray - vahid bədii və simvolik orqanizmdir. Sözü gedən şəbəkə naxışının məhz həyat ağacının rəmzi olmasını fasad divarlarındakı pəncərə oyuqları arasında yerləşən iki tovuz quşunun həyat ağacının qarşısında durduğu heraldik kompozisiya da təsdiqləyir.

Şəki xanları sarayı 2002-2004-cü illərdə tamamilə bərpa olundu. Şəbəkə sahəsində bərpa işlərini xalq sənətkarı Tofiq Rəsulov yerinə yetirdi. O, burada ondan artıq ən mürəkkəb kompozisiya işləyib ki, bunların da bir kvadrat metrinin quraşdırılmasına 5-dən 14 minədək taxta və rəngli şüşə element sərf edilib. Bütün bunlar orijinalı - iki əsrdən də əvvəl Azərbaycan xalq sənətkarları tərəfindən yaradılmış, rəngarəng işıqları əks etdirən pəncərə şəbəkələrini yenidən dəqiqliklə canlandırır.

Concerning central halls of the ground and first floors, as well as two side premises of the upper floor, it should be noted that southern walls are altogether replaced by carved shebeke windows. Here stained glasses of shebeke predominantly make up the picture of multi-beam stars contained in the centre of big polygons linked with such neighboring figures by means of radial rays coming from the centre of stars and top of their beams.

The most surprising in designs of shebeke in the Palace of Sheki khans is their full conformity with some figures of sacral geometry. Sacral geometry is "a form - making structure basing on the reality itself". "Sacral geometry has got one feature - it is irreproachable. There can't be mistakes. It will show its worth until the creation of the Universe finishes" [4, p.68-69]. Figures of sacral geometry are the so-called a fish-sound, a life-tree, a life-egg, a pyramid, an octahedron, an eight-pointed star and some others. Figures of sacral geometry are linked with each other

торые другие. Фигуры сакральной геометрии связаны между собой определенным механизмом взаимной трансформации.

Второй ярус центральной части шебеке второго этажа дворца представляет собой бесконечно повторяющееся изображение яйца жизни. Это кристаллическая решетка в виде правильного шестиугольника с выделенным центром. Первый ярус и шебеке первого этажа содержат несколько видоизмененное изображение другой фигуры сакральной геометрии - дерева жизни. Дело в том, что изначально сакральная фигура дерева жизни изображается в виде вытянутого шестиугольника, внутри которого вписана атомарная структура из десяти элементов. Четыре из них не совпадают с углами фигуры. Чтобы передать геометрию дерева жизни визуальным языком шебеке, мастера 18 века представили его в виде вертикально вытянутого двенадцатиугольника, внутри которого упакована композиция из четырех ромбов. Дворец - целостный художественный и символический организм. То,

Şəki xanları sarayının bərpasında qazandığı təcrübə Tofiqə böyük yaradıcılıq impulsu verdi. Onun əvvəllər də şəbəkə texnikasına virtuozcasına bələd olmasına baxmayaraq, onda artıq bir mətnlik, sarsılmazlıq hiss olunmağa başlayır. Bu sarsılmaz inam özünü onda göstərir ki, onun yaratdığı kompozisiyalar hər hansı səthə qovuşa bilir və bu, elə bil özü-

with a certain mechanism of mutual transformation.

The second tier of the central part of shebeke on the palace presents on endlessly repeating picture of a life-egg. This is a crystalline lattice in the form of a rectangular hexagon with a marked out centre. The first tier and shebeke of the ground floor consist of somewhat altered picture of the

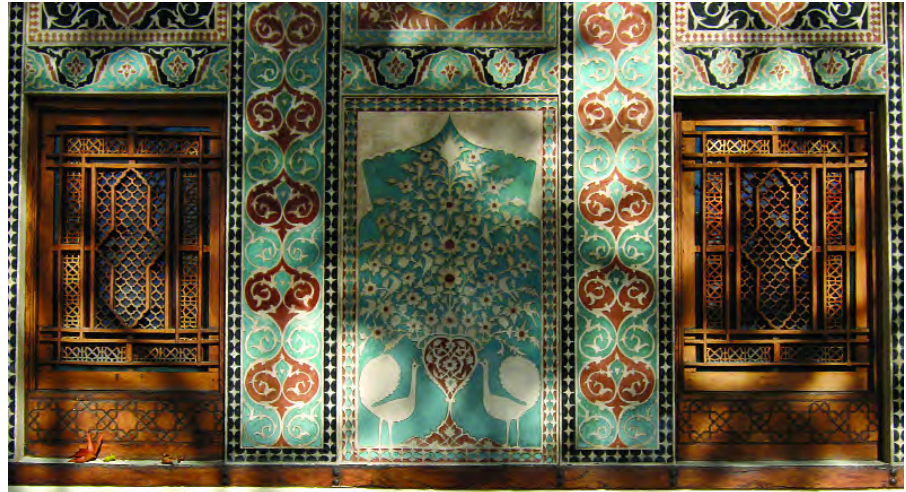
что обсуждаемый узор шебеке символизирует именно дерево жизни, подтверждают расположенные на стенах фасада между оконными проемами геральдические композиции, где фигуры двух павлинов предостоят дереву жизни.

В 2002-2004 гг. Дворец Шекинских ханов был полностью реставрирован. Реставрацион-

özünə alınır. Amma onlar tamamilə ayrı, avtonom da ola bilər. Sənətkar sanki hansı predmeti yaratdığı barədə düşünmür. Məsələn, bu, həm dördlaylı arakəsməyə oxşayır, həm də dörd pəncərə şəbəkəsinə. Hər layın şaquli kompozisiyası beş göldən ibarətdir. Onların hər biri özündə üst-üstə yığılmış fiqurları: göy-mavi dairədə çəkilmiş qırmızı səkkizguşəli ulduz və dairədən kənara çıxan dörd göy trapesiyanı əks etdirir. Nəticədə günəş çarpazı cizgiləri yaranır.

Ulduzlar, dairələr və trapesiyalar, həmçinin "səkkiz" göllərinin daha böyük diametrlili "on iki" gölləri ilə növbələşdiyi, incə, nəfis kompozisiyanın səthini təşkil edir. Həm də bu zaman daşıyıcı konstruksiya rolunu trapesiyanın ucuna qoyulmuş iki uzunsov elementlə öz aralarında birləşən "səkkiz" gölü oynayır.

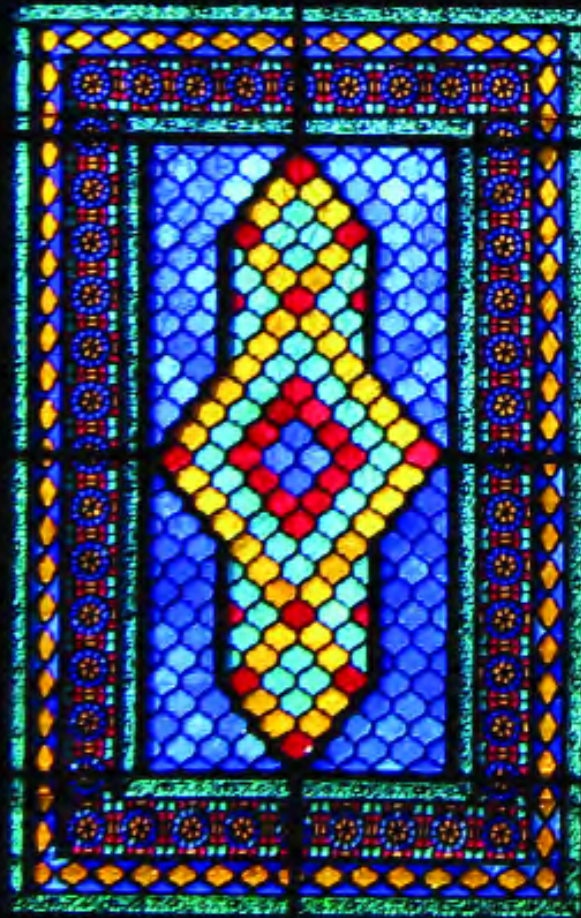
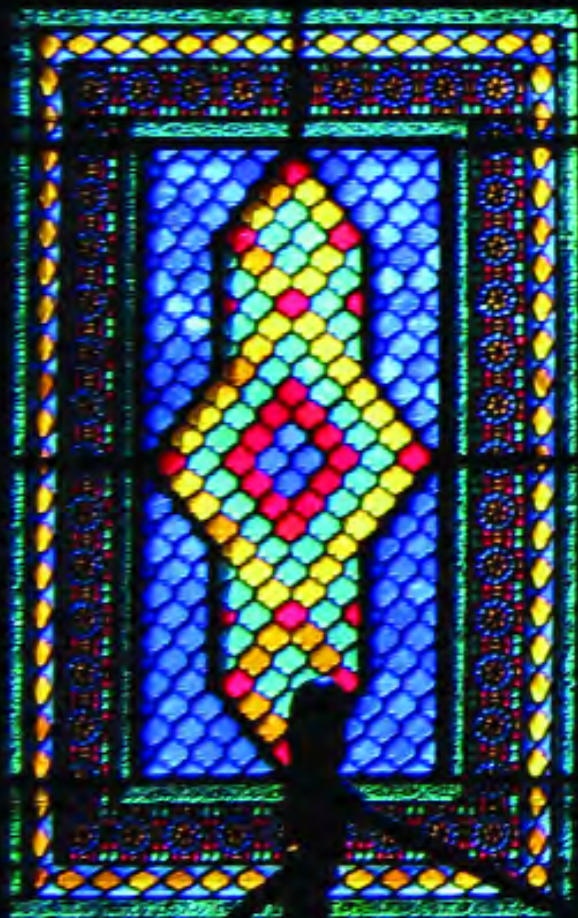
İnteryerdə şaquli şəkildə quraşdırılmış əvvəlki kompozisiya, naxışları günəş xaçlarının komplementar fiqurlarından ibarət olan üfiqi yerləşdirilmiş şəbəkə səthi ilə ansambl təşkil edir. Bu kompozisiyada həndəsi simmetriya ilə yanaşı, rəng simmetriyası da mü-

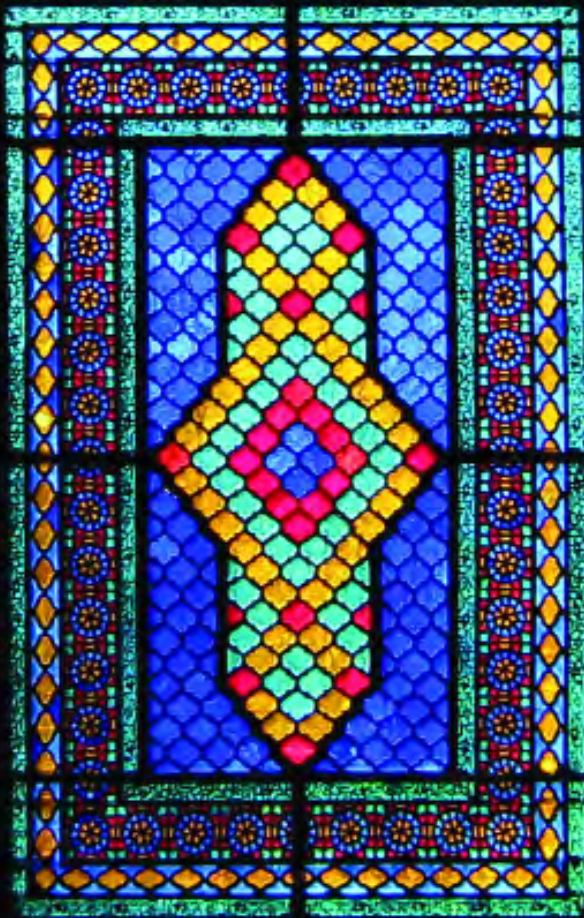

other figure of sacral geometry - a life-tree. The point is that the sacral figure of a life-tree is initially reproduced in the form of a stretched hexagon, within which atomic structure of ten elements is inserted. Four of them don't coincide with the corners of the figure. So as to reproduce the geometry of the life-tree by visual language of shebeke, masters of the XVIII century presented it in the form of a vertically stretched twelve corner figure within which there is inserted a composition of four rhombs. The palace is an integral artistic and symbolic organism. Heraldic compositions where the figures of two peacocks are faced the life-

ные работы в области шебеке проводились народным мастером Тофиком Расуловым. Здесь им выполнены свыше десятка композиций самой высокой сложности, в которых количество сборных элементов из дерева и цветного стекла составляет от 5 до 14 тысяч на один квадратный метр. Все они в точности воспроизводят оригинал - пропускающие радужный свет оконные шебеке, созданные азербайджанскими народными мастерами более двух веков назад.

Опыт реставрации Дворца Шекинских ханов дал Тофику мощный творческий импульс. Он и раньше виртуозно владел

hüm rol oynayır. Burada qırmızı və sarı səkkizguşəli göllər, xaçların göy və yaşıl pərləri bir-birini əvəzləyir. Bu kompozisiyalarda hər şey bədii informasiyanın qavrayışını intensivləşdirir, bəzən isə onu hətta təhrik edir.

İnformasiyanın ötürülməsinin (çatdırılmasının) xüsusi texnologiyası mürəkkəb dünyagörüşü kompleksi əsasında qurulub. Şəbəkə ənənəsinin öz fəlsəfəsi var. Şəbəkə naxışları ilə muğam improvizələrini müqayisə edən görkəmli bəstəkar və musiqişünas Rəhilə Həsənova yazır: "şəbəkə sənəti - insan düşüncəsinin dünyaya gətirdiyi çox yüksək dərəcəli titrəyişdir, "labirintin" prototipi-dir. Bu - xalqın mentalitetinin mahiyyətidir, tarixi dəyişmənin gedişatıdır, bu - təfəkkürün şüuraltı formasıdır, bu - bir özəkdən digərinə məntiqlə axan təxəyyülün qat-qat yığılmasına şüursuz şəkildə çalışmaqdır. Bu - öz enerjisi və gücünə görə potensial inkişaf üçün bənzərsiz "həyat ağacı" rəmzinin açılması və ya tirajlanması olan fraktal inkişafın tipik modelidir. Məlumdur ki, "ağac" rəmzi Zərdüş (Atəşpərəstlik) di-

tree on the walls of the facade between windows affirm that the discussed design of shebeke symbolizes just the life-tree.

In 2002-2004 Sheki khans' Palace was fully restored. Restoration works in the sphere of shebeke were carried out by folk master Tofig Rasulov. Here he executed more than ten compositions of the highest complicacy where the number of prefabricated elements of wood and stained glass is from 5 to 14 thousands per one square metre. All of them exactly reproduce the original - window shebeke created by Azerbaijan folk masters more than two centuries ago.

The experience of restoration in Sheki khans' Palace gave Tofig creative urge. He had a good command of shebeke technique before but now he became firm. This firm confidence shows itself in compositions created by him. They can root in any surface - and it goes without saying. They can absolutely be separate, autonomous. The master as if doesn't think what he is creating. For example, four-fold screen for the interior, or four

техникой шебеке, но теперь у него стала чувствоваться непоколебимость. Эта непоколебимая уверенность проявляет себя в том, что создаваемые им композиции могут вращаться в любую плоскость - и это получается как-то само собой. А могут быть совершенно отдельными, автономными. Мастер словно не задумывается о том, какой предмет создаст. Вот, например, то ли четырехстворчатая ширма для интерьера, то ли четыре оконных шебеке. Вертикальная композиция каждой створки состоит из пяти гёлей. Любой из них представляет собой упакованные друг в друга фигуры: вписанную в лазурно-голубой круг красную восьмиконечную звезду и вырастающие за пределы круга четыре синие трапеции. В результате возникает очертание солнечного креста.

Звезды, круги и трапеции организуют также плоскость изящной, ажурной композиции, где гёли «секкиз» чередуются с большими в диаметре гёлями «он ики». При этом роль несущей конструкции визуально вы-

ninin enerji əsasıdır. Fraktallar "ağacın" ümumiyyə məxsus, bütün inkişaf rəsmi dəqiqliklə təkrarlayan fraqmentləridir... Şəbəkə - sonsuzluqdur və ya daha dəqiq desək daxilində sonsuz inkişafın potensialını gəzdirən, sonsuzluğa can atan inkişafdır. Şəbəkə - xərcin hərəkətdə olan rəmzidir" [5, s.142-143].

R.Həsənovanın şəbəkə mövzusunda qanadlı improvizələrindən doğan müddəaları ilə razılaşmamaq çətindir. Lakin şəbəkə kompozisiyasının açılma (düzülmüş) prinsipini Zərdüştdə dini ilə ələqələndirmək də düzgün deyil. Şə-

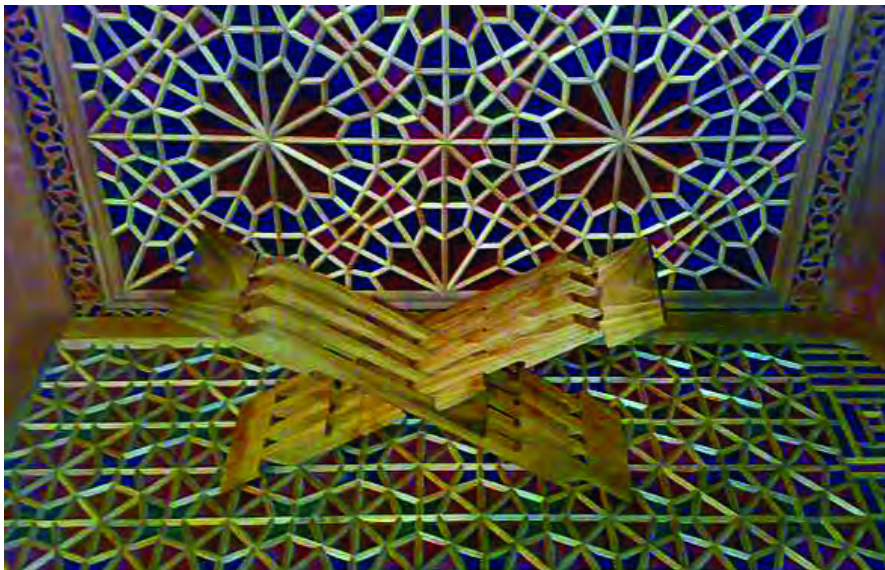
window shebekes. Vertical composition of each fold consists of five geols. Any of them present packed into each other figures: red eight-pointed star inserted in sky-blue circle and four trapeziums dark-blue growing beyond the limits of the circle. As a result there appears the outline of a solar cross.

Stars, circles and trapeziums organize the surface of graceful, delicate composition where geols "sakkiz" alternate with more bigger in diameter geols "on iki". Geols "sakkiz" connected with each other by a stretched element composed of two trapeziums put

полняют гёлы «секкиз», соединенные между собой продолговатым элементом, составленным из двух поставленных на вершину трапеций.

Предыдущая композиция, вмонтированная в интерьер вертикально, образует ансамбль с горизонтально расположенной плоскостью шебеке, в которой узор состоит из взаимно комплиментарных фигур солнечного креста. В нем помимо геометрической симметрии, важную роль играет симметрия цветовая. Здесь чередуются красные и желтые восьмиугольные гёлы, синие и зеленые лопасти крестов. Все в этих композициях интенсифицирует восприятие художественной информации, иногда даже провоцирует его.

Особая технология передачи информации основана на сложном мировоззренческом комплексе. Традиция шебеке имеет свою философию. «Искусство шебеке - это, вызванный к жизни очень высокой степенью вибрации человеческой мысли, прототип «лабиринта». Это - сущность менталитета народа,

bəkə, muğamda və xalçaçılıq sənətində olduğu kimi türk ənənələri və qədim Turanın mənəvi təcrübəsiylə qırılmaz şəkildə bağlıdır. Türk mənəviyyatının təməlinə isə Böyük Tenqriyə inam durur. Türk tanrıçılığının qalıqları bu gün daha çox şamanizmin dağınıq (səpələnmiş) fraqmentləri ilə tanınır.

İbrahim dininin ənənələrindən fərqli olaraq şamanların transı necə deyərlər, "quru yol"dan - yeraltı dünyadan Varlığın ən ali ərazilərinə doğru birbaşa şaquli yüksəlişdən ibarətdir. Şamanın transı - şüurun dəyişmiş halıdır ki, şaman da bu vəziyyətə hansısa bir neytral nöqtədən - fərdi və kollektiv şüurundankənar psixikanın qatları, yuxu və oyaqlıq arasında olan müəyyən dəlikdən düşür. İnsan orqanizminin fizioloji təbiəti elədir ki, şüurun qütbləri arasında bir saniyə ərzində çoxlu sayda tərəddüd baş verir və adi məişət səviyyəsində insanlar bunu hiss etmir. Beləliklə, insanın şüuru kvant təbiətlidir, o iki səviyədə kvantlaşmış və fasiləsiz tərəddüddədir. Transın mahiyyəti ondan ibarətdir ki, bu zaman şaman neytral hala çatır və onu qoruyub saxlayır. "Göylə yerin görüşdüüyü yer"

on the top visually carry out the role of a bearing construction.

The previous composition assembled in the interior vertically makes up an ensemble with a horizontal surface of shebeke where the design consists of mutually complimentary figures of the solar cross. Colour symmetry plays an important role apart from geometric symmetry. Red and yellow octagonal geols, dark-blue and green blades of crosses alternate each other. Everything in these compositions intensifies the perception of artistic information, sometimes even provokes it.

A special technology of reproducing the information is based on

ход исторической трансформации, это - подсознательная форма мышления, это - бессознательное стремление наращивать, напластовывать логически вытекающие одна из другой ячейки-фантазии. Это - типичная модель фрактального развития, которое является развертыванием или мультиплицированием символа «древа жизни», уникального по энергичности и мощи к потенциальному развитию. Известно также, что символ «древа» является энергичной основой зороастрийского верования. Фракталы являются фрагментами «древа», которые в точности повторяют весь, при-

a complicated world-outlook complex. Shebeke tradition has got its own philosophy. "Shebeke art is a prototype of "a labyrinth" called into being by a very high degree of vibration of human thought. It is the essence of people's mentality, the course of historical transformation, it is a subconscious form of thinking, it is an irresponsible aspiration to intensify the cells of the fantasy logically arising from one another. This is a typical model of fractal development which is the expansion or multiplication of the symbol of "the life-tree", unique according to energy and power to potential development. It is well-known that the symbol of "the tree" is an energetic basis of zoroastrism. "Fractions are fragments of the tree" which exactly repeats the whole picture of the development... Shebeke is an eternity, or more exactly the development towards eternity inside of which there is potential to everlasting development. Shebeke is a symbol of swastika in action" [5, p.142-143], - writes a well-known composer and music expert Rahila Hasanova, comparing mugam

сущий целому, рисунок развития... Шебеке - это бесконечность или точнее, развитие, устремленное в бесконечность, внутри которого есть и заложен потенциал к бесконечному развитию. Шебеке - это символ свастики в движении» [5, с.142-143], - пишет известный композитор и музыковед Рахилия Гасанова, сравнивая мугамную импровизацию и узоры шебеке.

Трудно оспорить положения вдохновенной импровизации Р.Гасановой на тему шебеке. Но вряд ли стоит связывать принципы разворачивания композиции шебеке с зороастрийским верованием. Шебеке, подобно мугаму и искусству ковра, неразрывно связано с тюркской традицией и духовной практикой древнего Турана. В основе тюркской духовности - вера во Всевышнего Тенгри. Осколки тюркского тенгрианства сегодня больше известны по разрозненным фрагментам шаманизма.

В отличие от религий авраамической традиции, шаманский транс представляет собой т.н. «сухой путь», прямое вертикаль-

həm də təzadların - günəşlə ayın, gündüzlə gecənin, yuxu ilə gerçəyin qovuşduğu nöqtə, başqa sözlə huşa gəlmə nöqtəsi, əbədi İndi nöqtəsidir" [6, s.173]. Bu məqamda olarkən şaman ani olaraq hər şeyi dərk edir - çünki orada informasiyanın ötürülməsinin xolistik metodu işləyir. Şamanın içindən keçərək Varlığın digər regionlarına daxil olduğu piştağ ilahi həndəsədə balıq köpüyünün fiquru adlandırılır.

Həmin "Əbədi İndi"ni, ilkin elementləri fraktal həndəsə prinsipi ilə sonsuz təkrarlanan şəbəkənin kompozisiya quruluşu da əks etdirir. Varlıq "Əbədi İndi"nin sonsuz məkanında özü ilə eyniyyət təşkil etdiyi kimi, şəbəkə səthinin hər bir nöqtəsində də özü olaraq qalır.

improvisation and shebeke designs.

It is difficult to contest R.Hasanova's inspired improvisation on the theme of shebeke. But it is not worth to connect principles of development of shebeke with zoroastrianism. Shebeke as mugham and carpet art is directly connected with Turkic tradition and spiritual practice of ancient Turan. Turkic spirit is based upon the faith in the Most High Tengri. Slivers of Turkic Tengri-ism are known according to separate fragments of shamanism.

Dislike religions of Abraham tradition shaman's trance presents itself the so-called "dry way", direct vertical ascent from the underground world to the highest regions of the Being. Shaman's trance is a changed condition of consciousness where shaman finds out himself through some neutral point - a certain gap between the awakesness and the dream, individual and collective unconscious layers of psyche. Physiological natural of human organism is so that hesitations between poles of consciousness happen many times a second and the people don't notice

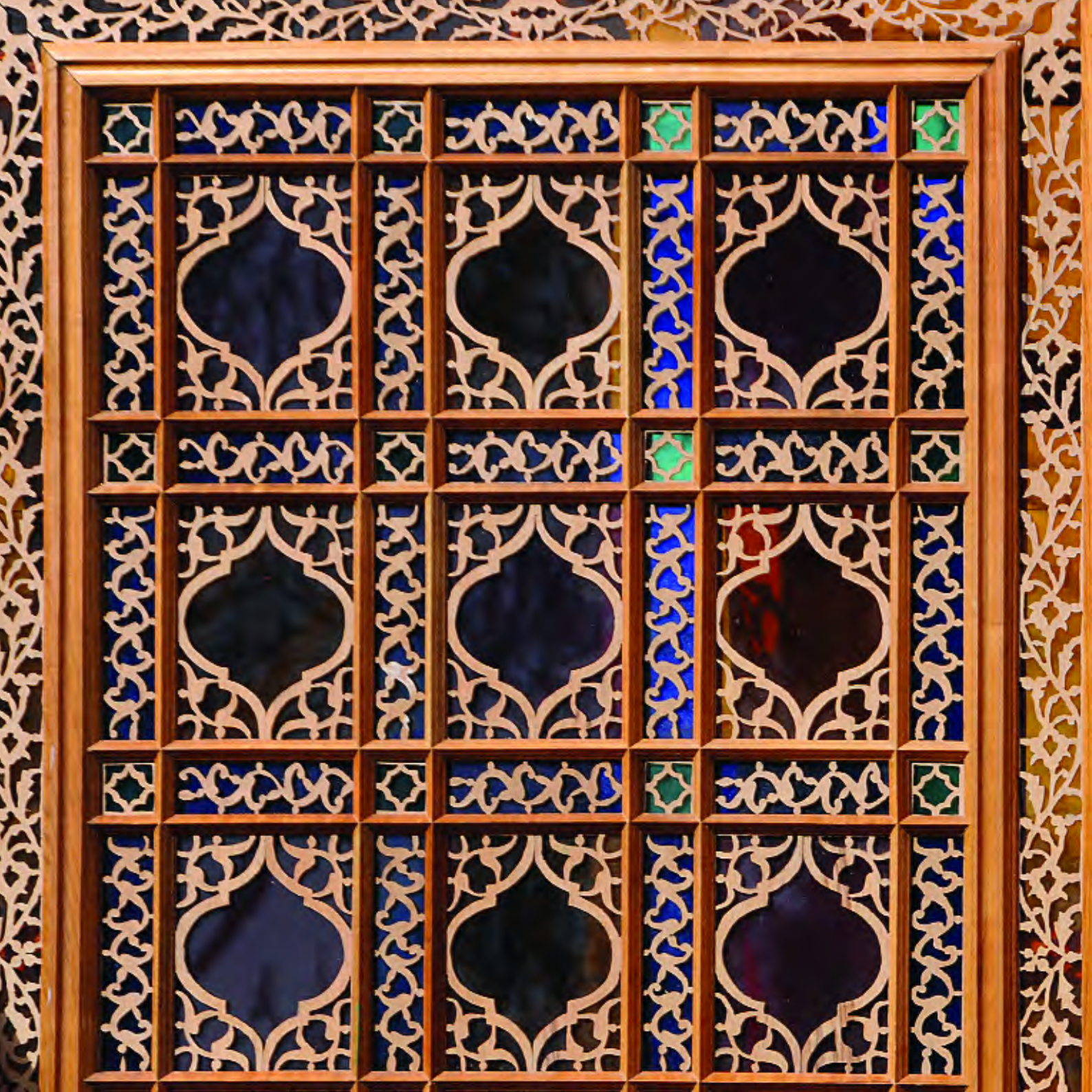
ное восхождение из мира подземного в высшие регионы Бытия. Транс шамана - измененное состояние сознания, в которое шаман попадает через некую нейтральную точку - определенный зазор между бодрствованием и сном, индивидуальными и коллективными бессознательными слоями психики. Физиологическая природа человеческого организма такова, что колебания между полюсами сознания происходят множество раз в секунду, и на бытовом уровне люди этого просто не замечают. Сознание человека, таким образом, имеет квантовую природу, оно проквантовано на два уровня и непрерывно колеблется. Сущность транса заключается в

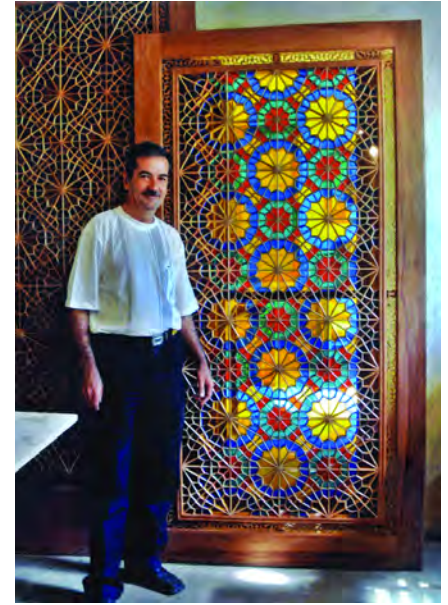

it at a living level. Thus human consciousness has got a quantum nature, it has been quantificated on two levels and endlessly hesitates. In the course of the trance shaman reaches the neutral condition and fixes it. "The place where the sky and the earth meet is the focus, the point between contrasts - the sun and the moon, the day and the night, the awakesness and the dream, that's to say the point of enlightenment, the point of the Eternal Now" [6, p.173]. Having been there shaman cognizes everything at once - there work initial

том, что шаман достигает нейтрального состояния и фиксирует его. «Место, «где встречаются небеса и земля», также является средоточием, точкой между противоположностями - солнцем и луной, днем и ночью, бодрствованием и сном, то есть точкой просветления, точкой Вечного Сейчас» [6, с. 173]. Находясь там, шаман мгновенно познает все - там действует холистический метод передачи информации. Портал, через который шаман проникает в иные регионы Бытия, обозначается в сак-

method of reproducing the information. The portal through which shaman penetrates into other regions of the Being is expressed by the figure of a fish-sound is sacral geometry.

This "Eternal Now" reflects compositional structure of shebeke, where unlimited reproduction of initial elements takes place according to the principle of fractal geometry. In any point of the surface shebeke Being is equal to itself as it is identical in inexplicable space of the "Eternal Now".

ральной геометрии фигурой рыбьего пузыря.

Это «Вечное Сейчас» и отражает композиционная структура шебеке, в которой неограниченное воспроизведение исходных элементов происходит по принципу фрактальной геометрии. В любой точке поверхности шебеке Бытие равно самому себе, подобно тому, как оно самоидентично в необъятном пространстве «Вечного Сейчас».

ƏDƏBİYYAT / REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

1. Рудь И.Д., Цуккерман И.И. Искусство и теория информации. // Художественное и научное творчество. - Л.: Наука, 1972.
2. Саламзаде Э.А. Эльчин Алибейли: художник и художественная традиция. - Б.: Элм, 2001.
3. Керимов К.Д. Стенная роспись. - Б.: Язычы, 1983.
4. Фрисселл Б. В этой книге нет ни слова правды, но именно так все и происходит. - М.: София, 2007.
5. Гасанова Р.М. К этимологии слова «мугам». // Материалы Международного научного симпозиума «Мир мугама». - Б., 2009.
6. Гардинер Ф., Осборн Г. Излучающие свет. - М.: Эксмо, 2008.

Tərcüməçilər: V.Qafarov, E.İbrahimova

Dizayn: N.Novruzov

Məsul katib: J.Muradova

Kompüter tərtibatı və fotomaterialların işlənməsi: G.Səfərova

9 789952 445008